DOI: 10.59560/18291155-2024.3-39

ԱՐՄԵՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահի խորհրդական, Հայ-ռուսական համալսարանի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ[1]

Ամփոփագիր

Հոդվածը նվիրված է «Ժողովրդավարություն» հասկացության իրավական և քաղաքական հիմքերի որոշ հիմնահարցերի ուսումնասիրմանը: Հետազոտության մեջ ուսումնասիրվում են հասկացության առաջացման նախադրյալները, հիմնական սահմանումները, հետազոտության են ենթարկվում «ժողովրդավարության» զարգացման առանձնահատկությունները: Ուսումնասիրության մեջ առանձին ուշադրություն է դարձվել «ժողովրդավարության» արդի ընկալումներին:

Հիմնաբառեր. ժողովրդավարություն, ժողովրդավարական պետություն, իշխանություն, քաղաքական իրավունքներ:

1. Ներածություն

«Ժողովրդավարության» մասին առաջին պատկերացումները ձևավորվել են դեռևս Հին Հունաստանում՝ հայտնվելով անտիկ աշխարհի փիլիսոփաների մտորումների կենտրոնում: Արդեն իսկ հին հույն մտածող Պլատոնը, ով ազնվականության (արիստոկրատիա)

[1] Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի ֆինանսական աջակցությամբ (Թեմայի ծածկագիր՝ 22YR-5E006):

կողմնակիցն էր, իր հայտնի «Պետություն» տրակտատում քննադատում էր ժողովրդավարությունը՝ դիտարկելով այն որպես կառավարման հատուկ ձև, որտեղ իշխանությունը պատկանում է աղքատ և տգետ մարդկանց:

Ըստ նրա՝ «թվում է, թե ժողովրդավարությունը լավագույն պետական կարգն է, քանի որ պետության մեջ հայտնվում է լիակատար ազատություն, անկեղծություն և հնարավորություն՝ անել այն, ինչ ուզում ես, բոլորն իրավունք ունեն իրենց կյանքը կազմակերպել իրենց սրտով, սակայն ժողովրդավարության գլխավոր դժբախտությունը հենց դրանում է. ժողովրդավարության պայմաններում փաստացի չեն գործում օրենքները և չկա պատշաճ կառավարում: Մարդիկ, ովքեր չեն ցանկանում ենթարկվել, չեն ենթարկվում, ովքեր չեն ցանկանում մասնակցել պատերազմին, երբ մյուսները կռվում են, չեն մասնակցում, մահվան կամ աքսորի դատապարտվածները շրջում են ազատության մեջ: Այս ամենն իր հերթին բերում է ամբողջական քաոսի, որտեղ յուրաքանչյուրն իրավունք ունի չպահպանել օրենքները, միևնույն ժամանակ կառավարելով և դատապարտելով ուրիշներին»[1]: Բացի դա, Պլատոնը քննադատում է ժողովրդավարությունը նաև այն պատճառով, որ այն իշխանության է բերում չլուսավորված ամբոխին: Ամբոխը պետական գործերի լուծման համար հատուկ պատրաստված մարդիկ չեն, այլ ցանկացած մարդ, ով այդպիսի ցանկություն է հայտնում և արժանանում ամբոխի հավանությանը[2]: Բացի Պլատոնից, ժողովրդավարությունը, որպես քաղաքական կառուցվածքի ձև, գտնվում էր նաև այլ հին մտածողների հետաքրքրությունների շարքում: Այսպես, ժողովրդավարության առավել խորը և մանրամասն վերլուծություն է պարունակում Պլատոնի աշակերտ, հույն մեծ մտածող Արիստոտելի «Պոլիտիկա» աշխատությունը: Արիստոտելի քաղաքական տեսության կարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ նա իր «Պոլիտիկա» աշխատության մեջ պետության ձևերը դասակարգում է ճիշտ ձևերի, որոնցում կառավարիչները ծառայում են

[1] **Платон.** Государство. – М.: Директ-Медиа, 2002. - С. 492-494.

[2] Նույն տեղում, էջ՝ 495:

ընդհանուր բարիքին (միապետություն, արիստոկրատիա, պոլիտիա) և սխալ, որոնցում կառավարիչները հետապնդում են անձնական շահի նպատակներ (բռնակալություն, օլիգարխիա, ժողովրդավարություն)[1]: Չնայած այն հանգամանքին, որ մտածողը ժողովրդավարությունը դասում է սխալ ձևերի շարքին, այդուհանդերձ, բռնակալության և օլիգարխիայի հետ համեմատության մեջ հավանություն է տալիս ժողովրդավարությանը, որի սահմանումը տալիս է իր հիմնական հատկանիշների միջոցով. «ժողովրդավարությունը սովորաբար սահմանվում է երկու հատկանիշով՝ գերագույն իշխանության կենտրոնացումը մեծամասնության ձեռքում և ազատությունը»[2]: Արիստոտելը նախընտրելի էր համարում, որ գերագույն իշխանությունը լինի մեծամասնության ձեռքում, բայց, ըստ նրա, խոսքը չպետք է գնար բարձրագույն պաշտոններ զբաղեցնելու մասին: Մեծամասնությանը հնարավորություն է տրվում մասնակցել խորհրդակցական և դատական իշխանությանը, ընտրել պաշտոնատար անձանց և ընդունել նրանց գործունեության վերաբերյալ հաշվետվություններ[3]: Հարկ է նշել, որ Պլատոնի և Արիստոտելի տեսակետները ձևավորվել են պատմական իրականության ազդեցության տակ՝ անտիկ աշխարհում գոյություն ունեցող ժողովրդավարության պայմաններում, սակայն երկուսն էլ, քննադատելով հանդերձ, ժողովրդավարությունը ասոցացնում էին ազատության հետ:

2. Ժողովրդավարությունը և ընտրական ցենզերը

Ըստ հին մտածողների, ժողովրդավարութունը, մեծամասամբ, օժտված է հետևյալ հատկանիշներով[4].

---

[1] **Исаев Б.А.** Политическая история. Демократия. – 2-е изд. – М.: Изд-во Юрайт, 2021. – С. 77-78. - 490 с.

[2] **Аристотель**. Политика / Под общ. ред. А.И. Доватура. – М.: Изд-во Юрайт, 2020. - С. 154. - 297 с.

[3] **Омеличкин О.В.** Теория демократии. – Кемерово: Кемеровский государственный университет, 2014. - С. 40. - 160 с.

[4] **Платон.** Законы. - М., 1999. - С. 71-459; **Аристотель.** Сочинения. В 4-х т. - М., 1983. Т. 4 - С. 375-680.

- քաղաքացիների ընդհանուր մասնակցությունը պետության կառավարմանը,
- բարձրագույն պետական պաշտոնների հասնելու հնարավորությունը բոլոր քաղաքացիների համար,
- յուրաքանչյուր քաղաքացու անհատական համալիր իրավունքների և ազատությունների առկայությունը, որոնք ոչ կարող են խախտվել, ոչ էլ՝ սահմանափակվել,
- պետության ղեկավարի առկայությունը, որը մարմնավորում էր քաղաքացիների կոլեկտիվը, ընտրվում էր ժողովրդի կողմից և ղեկավարում էր նրա անունից,
- գործադիր իշխանության կրողներ հանդիսացող մագիստրատուրայի կոլեգիալ մարմինների առկայությունը:

Հարկ է ընդգծել, որ համաձայն անտիկ ժողովրդավարության՝ պետական կառավարմանը մասնակցություն կարող էին ունենալ բացառապես հասարակության միայն արական բնակչության լիիրավ մասը: Կանայք, այլ պոլիսներից (քաղաք-պետություններից) տեղափոխվածներն ու ստրուկները քաղաքական իրավունքներով օժտված չէին: Աթենական ժողովրդավարության ժամանակակիցը Հռոմեական Հանրապետությունն էր, որտեղ, ինչպես Աթենքում, մասնակցության իրավունք տրվում էր միայն լիիրավ տղամարդկանց: Արդարության համար հարկ է նշել, որ գենդերային խտրականությունը և ընտրական այլ սահմանափակումները այս կամ այն ձևով պահպանվեցին ժողովրդավարության և հանրապետությունների բոլոր հետագա ձևերում ընդհուպ մինչև 20-րդ դարը: Մասնավորապես՝ ժամանակակից ժողովրդավարության հայրենիք համարվող ԱՄՆ-ում և Մեծ Բրիտանիայում մինչև տասնութերորդ դարի վերջը բնակչության ընդամենը 2-5%-ն էր օժտված ընտրական իրավունքներով: Մեծ Բրիտանիայում կանանց, տղամարդկանց հետ հավասար, թույլատրվեց մասնակցել ընտրություններին միայն 1928 թվականից, իսկ բազմակի քվեարկությունը, երբ մեկ ընտրող ուներ մի քանի ձայն, չեղյալ

հայտարարվեց 1948 թվականին, իսկ ԱՄՆ-ում գույքային ցենզը վերջնականապես վերացվեց միայն 1964 թվականին: Ֆրանսիայում քաղաքացիներն առաջին անգամ ընտրական իրավունքով օժտվեցին Ֆրանսիական մեծ հեղափոխությունից հետո[1] և միայն 1848-ի հեղափոխության արդյունքում Ֆրանսիայում հռչակվեց համընդհանուր ընտրական իրավունք, վերացվեց գույքային ցենզը, ինչը, սակայն, 1850-ին կրկին ներդրվեց: Գույքային ցենզը Ֆրանսիայի Պատգամավորների պալատի ընտրությունների համար վերջնականապես վերացվեց միայն 1875 թվականի սահմանադրական օրենքներով[2]:

Անտիկ աշխարհի փորձը փաստում է, որ մինչև 18-րդ դարը «ժողովրդավարություն» հասկացությունը ենթադրել է ուղիղ ժողովրդավարություն՝ փոքր քաղաքներում, որտեղ ամբողջ բնակչությունն ի վիճակի էր համատեղ հավաքվել:

3. Ժողովրդավարության արդի ընկալումները

Չնայած այն հանգամանքին, որ ժամանակակից ընկալմամբ ժողովրդավարական արժեքների, իրավունքների և ազատությունների համակարգի հիմքում ընկած են դեռևս հին հունական քաղաք-պետություններում ձևավորված սկզբունքները, այդուհանդերձ, մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով քաղաք-պետությունների դարաշրջանն ավարտվեց՝ իր տեղը զիջելով ազգային պետություններին: Ներկայացուցչությունը մղվեց առաջին պլան՝ հաճախ մրցակցության մեջ մտնելով ուղիղ ժողովրդավարության հետ: Ներկայացուցչական ժողովրդավարության տեսության հիմնադիր Շ.Լ. Մոնտեսքյոյի պնդմամբ, պետական ապարատում որոշակի ժամկետով ընտրված ժողովրդի ներկայացուցիչների առկայությունն անհրաժեշտություն է: Կանոնավոր ընտրությունների միջոցով ժողովուրդը կարող է

[1] Ֆրանսիայի Սահմանադրություն, 1791 թվական, Բաժին 3, https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1791.htm

[2] Выборы во всем мире: Электоральная свобода и общественный прогресс: Энцикл. словарь / Сост. А. А. Танин-Львов. - М.: РОССПЭН, 2001. - С. 11-174. - 1112 с.

ազդել ներկայացուցչական մարմնի աշխատանքի վրա[1]: Ուղիղ և ներկայացուցչական ժողովրդավարության դիմակայության մասին, թերևս, հետաքրքիր դիրքորոշում է հնչեցնում Ջ. Մեդիսոնը, ով բացահայտորեն ընդգծելով ուղղակի ժողովրդավարության վտանգավոր բնույթը, նշում է, որ դրա դեպքում միջոցներ նախատեսված չեն «ապստամբողների» դեմ պայքարի համար, մի խումբ անհատների, որոնք հնարավորություն ունեն ազդելու որոշումների ընդունման վրա, որոնք հակասում են այլ քաղաքացիների իրավունքներին ու ազատություններին կամ ամբողջ հասարակության մշտական և ընդհանուր շահերին: Ըստ նրա՝ «ապստամբողների» ազդեցությունը չափավորել ի զորու է միայն Հանրապետությունը, որը ներկայացուցչական համակարգ է ենթադրում[2]:

Ընդհանուր առմամբ, որոշ բացառություններով, անտիկ շրջանին հաջորդող յուրաքանչյուր պատմական դարաշրջան այս կամ այն կերպ իր ներդրումն է ունեցել ժողովրդավարության զարգացման մեջ՝ ընդգծելով դրա որևէ կողմը, սակայն ժողովրդավարության հայեցակարգի վերաձևնդի և տարածման հարցում շրջադարձային եղան Ֆրանսիական մեծ հեղափոխության գաղափարներն ու լուսավորիչների շարժումը:

Արդի աշխարհում «Ժողովրդավարություն»-ն ամենալայն կիրառում ունեցող բառերից է, որն օգտագործվում է տարբեր նշանակություններով.

- որպես պետության ձև,
- որպես պետական-քաղաքական կամ պետական-իրավական վարչակարգ (ռեժիմ),
- որպես պետական մարմինների և հասարակական կազմակերպության կազմակերպման և գործունեության սկզբունք:

4. Ժողովրդավարության հիմնական սահմանումները

«Ժողովրդավարություն» բառն առաջացել է հունարեն δῆμος (դեմոս) – ժողովուրդ և κράτος (կրատոս) – ուժ, զորություն, իշխանություն բառերից

[1] **Монтескье Ш.Л.** О духе законов. - М.: Мысль. 1999. - С. 295. - 672 с.

[2] Федералист. Политические эссе Гамильтона А., Мэдисона Дж. и Джея Дж. - М.: Издательская группа “Прогресс” – “Литера”, 1994. - С. 83. - 592 с.

և բառացի նշանակում է ժողովրդաիշխանություն: Ի տարբերություն աշխարհի տարբեր ազգերի, որոնք կիրառում են հին հունական դեմոկրատիայի տեղայնացված տարբերակը, հայերենում որպես կանոն օգտագործվում է «ժողովրդավարություն» եզրույթը:

Հասկացության կիրառման ընթացքում շրջանառության մեջ են «ժողովրդավարության» մի շարք սահմանումներ: «ժողովրդավարություն» եզրույթը մասնագիտական գրականության և բառարանների մեջ սահմանվում է տարբեր ձևակերպմամբ.

- «Ժողովրդավարությունը հասարակության պետական-կառուցվածքի ձև է, որը հիմնված է ժողովրդի կողմից իշխանության աղբյուր ճանաչելու սկզբունքի վրա»[1]:
- «Ժողովրդավարությունը պետության ձև է, որը բնութագրվում է մի շարք հատկանիշներով. իշխանության աղբյուրը ժողովուրդն է, ազատ ընտրությունները՝ որպես իշխանության ինստիտուտների ձևավորման միջոց, քաղաքացիների իրավահավասարություն, անհատի իրավունքների և ազատությունների երաշխիք և այլն»[2]:
- «Ժողովրդավարություն նշանակում է կառավարման ձև, որտեղ բնակչությունը մասնակցում է քաղաքացիական իշխանության իրականացմանը ուղղակի (երբ քաղաքացիները, օրինակ, հանրաքվեով ուղղակիորեն որոշում են կայացնում քաղաքական կյանքի կարևորագույն հարցերի վերաբերյալ) և ներկայացուցչական ժողովրդավարության միջոցով (երբ ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է իր կողմից ընտրված ներկայացուցչական մարմինների միջոցով)»[3]:
- «Ժողովրդավարությունը իշխանության կազմակերպման միջոց է, որի ընթացքում հասարակությունը հնարավորություն

[1] Политология: Краткий словарь основных терминов и понятий / Под ред. проф. В.С. Пусько. - М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2010. - С. 36. - 110 с.

[2] **Мухаев Р.Т.** Политология: Учеб. пособие. - М.: Проспект, 2010. - С. 630. - 640 с.

[3] **Тавадов Г.Т.** Политология: Учеб. пособие. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. - С. 115. - 416 с.

ունի կանոնավոր կերպով, իրավաբանորեն ամրագրված ոչ բռնի ընթացակարգերի միջոցով, շտկել կառավարիչների գործունեությունը, ինչպես նաև իշխող խմբավորման և քաղաքական էլիտայի անհատական կազմը»[1]:

Ներկայացված մոտեցումները փաստում են, որ չնայած տարբեր ձևակերպումներին, ժողովրդավարության առանցքը «ժողովուրդ»-ն է և որ ժողովուրդն ունի իշխանություն իրականացնելու կամ դրա իրականացման վրա ազդելու հնարավորություն: Այս առումով չափազանց հետաքրքրական և դիպուկ է ԱՄՆ 16-րդ նախագահ Ա. Լինքոլնի մոտեցումը, համաձայն որի՝ «Ժողովրդավարությունը ժողովրդի իշխանությունն է, որն ընտրվում է ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար»[2]:

Հարկ է շեշտել նաև, որ ժողովրդավարությունը չի կարող գոյություն ունենալ առանց պետության: Այսինքն՝ «ժողովրդավարություն» եզրույթը կիրառվում է պետության որոշակի որակական առանձնահատկությունն ընդգծելու համար: Այս առումով, «ժողովրդավարություն»-ը պետական վարչակարգի (ռեժիմ) տարատեսակ է: Հայրենական մասնագիտական գրականության մեջ ժողովրդավարական է համարվում այն պետությունը, որի կառուցվածքն ու գործունեությունը համապատասխանում են ժողովրդի կամքին, մարդու և քաղաքացու հանրաճանաչ իրավունքներին ու ազատություններին[3], իսկ ահա Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններում ժողովրդավարական պետությունը սահմանվում է հետևյալ կերպ. «Ժողովրդավարական պետությունը ժողովրդի իշխանության քաղաքական կազմակերպությունն է, որն ապահովում է քաղաքացիների հավասար մասնակցությունը պետական և հասարակական գործերի կառավարմանը, պետության հիմնական մարմինների ընտրովիությունը և հասարակության

[1] Политология: Учеб. пособие / А.Ю. Мельвиль [и др.]. - М.: Московский гос. ин-т международных отношений МИД России, ТК Велби, Проспект, 2008. - С. 221. - 618 с.

[2] **Пугачёв В.П., Соловьёв А.И.** Введение в политологию: Учебник для студентов вузов. 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Аспект-пресс, 2005. - С. 198. - 477 с.

[3] Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք: Երևանի պետ. համալս. հրատ., 2008, էջ 120:

քաղաքական համակարգի բոլոր սուբյեկտների գործողության օրինականությունը, մարդու և քաղաքացու, փոքրամասնությունների իրավունքների կենսագործումը, պահպանությունը և պաշտպանությունը՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան» [1]:

5. Ժողովրդավարական պետության հիմնական արժանիքները և նշանակությունը

Ժողովրդավարական պետության՝ որպես հասարակական-քաղաքական երևույթի հիմնական արժանիքները և նշանակությունը երեքն են.

1. հասարակական՝ ծառայել անհատի, հասարակության շահերին և նպատակներին, թույլ չտալ, որ պետությունը բռնանա ժողովրդի և անհատի վրա,
2. գործառութային, այն է՝ ծառայել մարդուն և ժողովրդին՝ հասարակական և պետական գործերը լուծելու համար,
3. մարդկային-անհատական՝ ճանաչում, ամրագրում, երաշխավորում, պահպանում, ապահովում և պաշտպանում է մարդու իրավունքները[2]:

Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է փաստել, որ ժողովրդավարությունը՝ որպես իդեալ և իրականություն՝ չեն համընկնում: Ժողովրդավարությունը կարծես թե անհասանելի իդեալ է, որին ձգտում են անգամ քաղաքակիրթ հասարակություններն ու պետությունները: Այսինքն՝ գործնականում չկա ժողովրդավարության վերջնական այնպիսի փուլ, որն ամբողջապես կհամապատասխանի ժողովրդավարության իդեալներին՝ համարվելով ժողովրդավարության գագաթնակետը:

---

[1] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ / ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի: Եր., «Իրավունք», 2010, էջ 41:

[2] Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ / ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի: Եր., «Իրավունք», 2010, էջ 41:

Արդի ժամանակաշրջանի հիմնական ժողովրդավարական իդեալների շարքում տեղին է առանձնացնել քաղաքացիների քաղաքական և իրավական հավասարության սկզբունքը: Քաղաքացիների քաղաքական և իրավական հավասարության սկզբունքն առաջնահերթ ենթադրում է մարդու իրավունքների քաղաքական օգտագործման համընդհանուր գործիքակազմի փաստացի առկայություն: Իրավական հավասարությունը քաղաքացիների իրավահավասարությունն ու բոլորի հավասարությունն է օրենքի առաջ: Իսկ ահա քաղաքացիների քաղաքական հավասարությունը ենթադրում է իշխանություն ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ գիտելիքներ, կարգավիճակ ձեռք բերելու հավասար հնարավորություններ, հավասար իրավունքներ (քվեարկել, ազդել որոշումների կայացման գործընթացի վրա, առաջադրվել պաշտոնում և այլն), իշխանության ռեսուրսների հավասար հասանելիություն: Ընդ որում, քաղաքական գործունեության ցանկացած սահմանափակում կարող է սահմանվել միայն օրենքի հիման վրա: Առհասարակ, ժողովրդավարության կենտրոնական հասկացություններն են իրավունքը, ազատությունը և արդարությունը. մարդու իրավունքներն ու ազատությունները ենթակա են սահմանափակման միայն այն դեպքերում ու այն չափով, երբ այդ սահմանափակումներն անհրաժեշտ են այլոց իրավունքների ու ազատությունների երաշխավորման համար: Ժամանակակից ժողովրդավարության կենտրոնում անհատն է, նրա կարծիքը, շահերը, ազատությունը: Այն՝ ժողովրդավարությունը, պետք է նպաստի յուրաքանչյուրի առաջադիմությանը, անհատի ու հասարակության զարգացմանը:

Ազատության իդեալները, մարդու իրավունքների նկատմամբ հարգանքը և պարբերական և արդար ընտրություններ անցկացնելու սկզբունքը ժողովրդավարության կարևոր տարրեր են: Ժողովրդավարությունն իր հերթին բնական պայմաններ է ապահովում մարդու իրավունքների պաշտպանության և արդյունավետ իրականացման համար: Այս մոտեցումն ընկած է Միավորված ազգերի կազմակերպության (ՄԱԿ) գործունեության հիմքում, և բոլորովին պատահական չէ, որ երկար

տարիների ընթացքում ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեան փորձել է մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային գործիքների միջոցով հասնել ժողովրդավարության հիմք հանդիսացող սկզբունքների, նորմերի, ստանդարտների և արժեքների ընդհանուր ըմբռնմանը, որպեսզի անդամ պետություններին օգնի զարգացնել սեփական ժողովրդավարական ավանդույթներն ու ինստիտուտները, ինչպես նաև պահպանել իրենց պարտավորությունները մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և զարգացման ոլորտում: Ժողովրդավարական միտումների զարգացման ու մարդու իրավունքների ճանաչման և պաշտպանության շրջանակում էր ընդունվել նաև կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիան[1], որի 7-րդ և 8-րդ հոդվածներով մասնակից պետությունները պարտավորվում էին անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկելու կանանց նկատմամբ ցանկացած տիպի խտրականության բացառման համար:

Արդեն 2002 թվականին ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը, որին լուծարումից հետո 2006 թվականին հաջորդեց Մարդու իրավունքների խորհուրդը[2], հանդես եկավ հայտարարությամբ, որում նկարագրվում էին ժողովրդավարության հետևյալ կարևոր տարրերը[3].

- մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պահպանում,
- հավաքների ազատություն,
- համոզմունքի ազատության և ինքնարտահայտման իրավունք,
- իշխանության հասանելիությունը և դրա իրականացումը իրավունքի գերակայության սկզբունքին համապատասխան,

[1] Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин. Принята Резолюцией 34/180 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1979 года; https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml

[2] Совет по правам человека; https://www.ohchr.org/ru/hrbodies/hrc/home

[3] О демократии и правах человека; https://www.ohchr.org/ru/about-democracy-and-human-rights

- համընդհանուր և գաղտնի քվեարկության հիման վրա պարբերական ազատ և արդար ընտրությունների անցկացում՝ որպես ժողովրդի կամարտահայտություն,
- քաղաքական կուսակցությունների և կազմակերպություն-ների բազմակարծիք համակարգ,
- իշխանության ճյուղերի բաժանում,
- դատական իշխանության անկախություն,
- թափանցիկություն և հաշվետվողականություն պետական կառավարման մարմինների աշխատանքում,
- ազատ, անկախ և տարբեր տեսակետներ արտացոլող լրատվամիջոցներ:

6. Ամփոփում

Ամփոփելով, կարող ենք փաստել, որ ժողովրդավարությունը իշխանության կազմակերպման այնպիսի ձև է, որի դեպքում հասարակությունը հնարավորություն ունի կանոնավոր հիմունքներով, իրավաբանորեն ամրագրված ընթացակարգերի միջոցով կարգավորել պետական մարմինների գործունեությունը, ինչպես նաև իշխող խմբի և քաղաքական էլիտայի անհատական կազմը: Այն պետության կառավարման ձև է, որը բնութագրվում է ժողովրդի՝ որպես իշխանության աղբյուրի ճանաչմամբ, քաղաքացիների իրավահավասարությամբ, փոքրամասնության շահերի արժեքի ճանաչմամբ, պետական կառավարման հիմնական մարմինների ընտրովիությամբ և այլ բնութագրական հատկանիշներով, որոնց հիմքում ընկած է մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների հարգումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. **Платон.** Государство. – М.: Директ-Медиа, 2002, 495 с.

2. **Исаев Б.А.** Политическая история. Демократия. – 2-е изд. – М.: Изд-во Юрайт, 2021. - 490 с.

3. **Аристотель.** Политика / Под общ. ред. А.И. Доватура. – М.: Изд-во Юрайт, 2020. - 297 с.

4. **Омеличкин О.В.** Теория демократии. – Кемерово: Кемеровский государственный университет, 2014. - 160 с.

5. **Платон.** Законы. - М., 1999.

6. **Аристотель.** Сочинения. В 4-х т. - М., 1983. Т. 4.

7. Ֆրանսիայի Սահմանադրություն, 1791 թվական, Բաժին 3, https://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1791.htm

8. Выборы во всем мире: Электоральная свобода и общественный прогресс: Энцикл. словарь / Сост. А.А. Танин-Львов. - М.: РОССПЭН, 2001. - 1112 с.

9. **Монтескье Ш.Л.** О духе законов. - М.: Мысль, 1999. - 672 с.

10. Федералист. Политические эссе Гамильтона А., Мэдисона Дж. и Джея Дж. - М.: Издательская группа “Прогресс” – “Литера”, 1994. - 592 с.

11. Политология: Краткий словарь основных терминов и понятий / Под ред. проф. В.С. Пусько. - М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2010. - 110 с.

12. **Мухаев Р.Т.** Политология: Учеб. пособие. - М.: Проспект, 2010. - 640 с.

13. **Тавадов Г.Т.** Политология: Учеб. пособие. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. - 416 с.

14. Политология: Учеб. пособие / А.Ю. Мельвиль [и др.]. - М.: Московский гос. ин-т международных отношений МИД России, ТК Велби, Проспект, 2008. - 618 с.

15. **Пугачёв В.П., Соловьёв А.И.** Введение в политологию: Учебник для студентов вузов. 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Аспект-пресс, 2005. - 477 с.

16. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական իրավունք: Երևանի պետ. համալս. հրատ., 2008:

17. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ: Ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի: Եր., «Իրավունք», 2010:

18. Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин. Принята Резолюцией 34/180 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1979 года; https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml

19. Совет по правам человека; https://www.ohchr.org/ru/hrbodies/hrc/home

20. О демократии и правах человека; https://www.ohchr.org/ru/about-democracy-and-human-rights

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВЫХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ОСНОВ ДЕМОКРАТИИ

Аннотация

Статья посвящена изучению некоторых проблем правовых и политических основ понятия “демократия”. В исследовании рассмотрены предпосылки возникновения понятия, основные определения, исследуются особенности развития понятия “демократия”. Отдельное внимание уделено современным представлениям о демократии.

Ключевые слова: демократия, демократическое государство, власть, политические права.

ON SOME PROBLEMS OF THE LEGAL AND POLITICAL FOUNDATIONS OF DEMOCRACY

Annotation

The article is devoted to the study of some problems of the legal and political foundations of the concept of “democracy”. The study examines the prerequisites for the emergence of the concept, the main definitions, and examines the

features of the development of the concept of “democracy”. In the study, special attention was paid to modern ideas about democracy.
Keywords: democracy, democratic state, government, political rights.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 02.09.2024 թ., տրվել է գրախոսության 03.09.2024 թ., ընդունվել է տպագրության 10.09.2024 թ.: